

АНДРІЄНКО ТЕТЯНА ЛЕОНІДІВНА
(до 70-річчя вченого)

27 грудня 2008 року виповнилося 70 років з дня народження та 45 років наукової діяльності відомого ботаніка, геоботаніка, флориста, созолога, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, доктора біологічних наук, професора Тетяни Леонідівни Андрієнко.

В українській ботаніці з її іменем пов'язані насамперед такі напрямки, як збереження фіторізноманітності України, формування системи природно-заповідних територій та екологічної мережі, охорона рослинності та флори. Особливу увагу протягом свого наукового життя Т.Л. Андрієнко присвятила дослідженню та охороні рослинного світу Українського Полісся, вивченню боліт і бореальних рівнинних лісів України.

Тетяна Леонідівна Андрієнко народилася 27 грудня 1938 року в м. Львові Курської обл. Російської Федерації, де працювали її батьки, закінчивши Маслівський сільгоспінститут на Київщині.

Сім'я повернулася до Києва після його визволення, наприкінці 1944 року. Тетяна Леонідівна у 1946—1956 рр. навчалася в київській середній школі № 33, закінчила її із золотою медаллю. В 1956 р. вона вступила на біологічний факультет Київського університету, де обрала спеціалізацію на кафедрі вищих рослин. Її давнім захопленням, яке підтримував батько, були рослини. Вона студіювала праці О.В. Вісюліної та М.М. Верзіліна, опанувала «Школьный определитель растений» М.І. Нейштадта. У перші студентські роки йшло активне пізнання флори. На початку третього курсу кафедра направила Т. Андрієнко на стажування до Інституту ботаніки — на пропозицію відомого геоботаніка Єлизавети Модестівни Брадїс.

Курс геоботаніки в університеті слухали пізніше, тому Єлизавета Модестівна сама вчила Тетяну основам геоботаніки, брала її в експедиції, давала літературу. В Інституті ботаніки Т. Андрієнко підготувала курсові та дипломну роботу, а з 1961 р. почала працювати у відділі геоботаніки цієї установи, в 1965—1968 роках вона навчалася в аспірантурі під керівництвом Є.М. Брадїс. У 1969 році Т.Л. Андрієнко захистила кандидатську дисертацію на тему «Болота Українських Карпат та Прикарпаття». Вибір теми зумовлювався тим, що Є.М. Брадїс працювала над торфово-болотним районуванням України, а по цьому регіону було недостатньо даних. Т.Л. Андрієнко вперше виділила та охарактеризувала типи і шляхи розвитку гірських боліт Українських Карпат.

У відділі геоботаніки їй відразу довелося долучитися до важливої тематики, яку тоді досліджував відділ. Крім торфово-болотного, складала геоботанічне районування (праця вийшла друком у 1977 році). У цій тематиці разом з Є.М. Брадїс Т.Л. Андрієнко розробляла детальне геоботанічне районування Українського Полісся, об'їздила всі його території, виявляла характерні риси та особливості рослинності в певних регіонах. Надалі вона працювала в багатьох регіонах України, але постійно — понад 30 років поспіль — вивчала рослинність, флору, рідкісні види та ценози, а згодом займалася формуванням екологічної мережі регіону.

Наприкінці 70—80-х років відділ працював над складанням карти рослинності України, потім — пояснювального тексту до неї, який вийшов друком у вигляді монографії «География растительного покрова Украины» (1982). Т.Л. Андрієнко для карти опрацювала розділ «Болота», а в монографії — розділи про рослинність боліт, заплавл, соснових та широколистяно-соснових лісів. Їй вдалося втілити власний, тоді вже чималий досвід вивчення цих угруповань у природі, інтегровано подати авторські та літературні дані.

Майже водночас з «Географією ... » тривала робота над монографією «Изменение растительности и флоры болот УРСР под влиянием мелиорации» (1982). Її авторами стали учні Є.М. Брадїс — Л.С. Балашов, Т.Л. Андрієнко, А.І. Кузьмичов, І.М. Григора. В ті часи осушили близько половини площ боліт України. Необхідно було з'ясувати стан боліт за природними регіонами, встановити сукцесійні зміни рослинного покриву різних типів боліт. Т.Л. Андрієнко підготувала для цієї монографії кілька розділів, але найбільшу увагу приділила розділу «Зміни флори боліт УРСР під впливом меліорації». Було охарактеризовано 32 рідкісні види флори боліт України, наведено карти їх поширення, описи місцезнаходжень. Цю роботу вона продовжувала в інших виданнях і не лише для боліт.

Тривали і плідні дослідження на Українському Поліссі — маловивченому в той час у ботанічному плані регіоні. Це зумовило можливість і потребу видання монографії про рослинний світ даної території та його охорону. В книзі Т.Л. Андрієнко та Ю.Р. Шеляга-Сосонка «Растительный мир Украинского Полесья в аспекте его охраны» (1983) вперше розглядається рослинний світ

Полісся під кутом його наукової та екологічної цінності і необхідності охорони. Автори вперше запропонували й охарактеризували мережу природно-заповідних територій Українського Полісся. Нині вона значно розширена, і чимало для цього зробила Т.Л. Андрієнко.

У 80-х роках Тетяна Леонідівна розпочала детальне вивчення найцінніших ділянок Українського Полісся з метою створення та подальшого дослідження природно-заповідних територій — нині майбутніх ядер екологічної мережі. Одним із перших серед них був Поліський заповідник. Разом зі своїм учнем (нині доктором наук та професором) Сергієм Юрійовичем Поповичем вони вивчали флору і рослинність заповідника та їх динаміку. Результатом трирічних досліджень стали дисертаційна робота С.Ю. Поповича, низка статей і монографія «Полесский государственный заповедник. Растительный мир» (1986).

Крім Поліського заповідника, вивчені й охарактеризовані інші цікаві та цінні природні ділянки, які надалі стали заповідниками і національними природними парками, — Шацькі озера, Переброди, Сомине, Мезинський парк, Надслучанська Швейцарія (Надслучанський), пізніше — Рівненський, Деснянсько-Старогутський тощо. Наукові характеристики для них та наукові частини проектів складала Т.Л. Андрієнко із колегами й учнями. Був розроблений проект створення на Українському Поліссі біосферного заповідника, який мав би філіали на всій території регіону, переважно на базі цих найцінніших масивів. Він був опублікований у «Віснику АН УРСР» (1984) і знайшов підтримку в наукових та природоохоронних колах. Проте Чорнобильська катастрофа 1986 року, яка найбільше вразила саме Українське Полісся, не дала змоги здійснити ці плани.

Студентське захоплення флористикою, вивченням рідкісних видів рослин Т.Л. Андрієнко пронесла через усе життя, зробивши вагомий внесок у дослідження флори України. Вона опублікувала низку статей і розділів у монографіях про рідкісні види Українського Полісся та інших регіонів України. Як член Національної комісії по Червоній книзі України Тетяна Леонідівна (частково разом з колегами) підготувала для першого її видання характеристики 20-ти видів, для другого — 42. Нині завершується підготовка третього видання Червоної книги, куди, за пропозицією Т.Л. Андрієнко, увійде низка нових болотних, лучних та лісових видів. У друці регулярно з'являються її статті про флористичні знахідки, еколого-ценотичні особливості рідкісних видів.

Серед важливих видань 80-х років слід назвати «Зеленую книгу Украинской ССР» (1987), однією з ініціаторів створення якої була Т.Л. Андрієнко. Вона написала розділ «Болотні угруповання» та частину розділу «Лісові угруповання», а нині бере участь у підготовці другого видання «Зеленої книги України».

Наприкінці 80-х років Тетяна Леонідівна все більше уваги приділяла теоретичним аспектам заповідної справи. У своїх працях вона висвітлює питання репрезентативності природно-заповідної мережі (1987, 1988), разом з Б.В. Заверухою формулює наукові принципи створення другого видання «Червоної

книги України» (1989), пріоритети заповідної справи на цьому етапі (1990), природоохоронного впорядкування заповідників (1991).

Своєрідним підсумком цих досліджень стала монографія «Социально-экономическая значимость природно-заповедных территорий Украины» (1991), в якій Т.Л. Андрієнко вперше визначає пріоритетні критерії ботанічної цінності природно-заповідних територій, їх флористичну та ценотичну значущість.

У березні 1991 р. група колег, які працювали з Тетяною Леонідівною, відділилася в Міжвідомчу комплексну лабораторію наукових основ заповідної справи НАН України та Мінприроди України. Серед співробітників лабораторії, крім неї, — В.А. Онищенко, М.Л. Клестов, О.І. Прядко, Р.Я. Арап, О.Л. Андрієвська. Весь час лабораторія активно співпрацювала з колегами із питань заповідної справи. У 1992 році Т.Л. Андрієнко захистила докторську дисертацію на тему «Рослинність Українського Полісся — територіальний розподіл, динаміка, охорона». Лабораторія постійно вела підготовку аспірантів.

Основними напрямками діяльності лабораторії є дослідження теоретичних та методичних питань заповідної справи, наукове забезпечення розвитку оптимальної мережі природно-заповідних територій та об'єктів, розробка рекомендацій щодо збереження біорізноманітності, режимів охорони, інвентаризація біоти природно-заповідних територій України. Результати досліджень висвітлюються в науковій та методичній літературі, передаються Мінприроди для використання. Наприкінці 1990-х — на початку 2000-х років лабораторія обґрунтувала формування перспективної мережі міждержавних природно-заповідних територій України (монографія вийшла друком у 1998 році).

Оскільки національні природні парки як категорія почали розвиватися вже в незалежній Україні, лабораторія (практично одноліток держави) брала активну участь у формуванні їх системи. Вона вперше (2001 р.) здійснила аналіз фіторізноманітності національних парків України. Найближчими роками науковці лабораторії планують розширити цю роботу, підготувати аналіз фіторізноманітності не лише національних парків, а й заповідників — як природних, так і біосферних. Важливою роботою, здійсненою в лабораторії під науковим керівництвом Т.Л. Андрієнко, була підготовка «Програми Літопису для заповідників та національних природних парків» (2002), за якою нині проводять постійні дослідження заповідники та НПП України.

Протягом останнього десятиріччя Тетяна Леонідівна з колегами — В.А. Онищенко та М.Л. Клестовим — брала діяльну участь у міжнародних програмах та проектах, спрямованих на збереження біорізноманітності, міжнародне співробітництво фахівців-созологів. Серед них слід згадати дві програми TACIS з розробки Міжнародної екологічної мережі Карпат, програму міжнародного фонду ЕЕKONET з оптимізації водно-болотних угідь Прип'яті та Стоходу, проект UNESCO-IFIT «Створення транскордонного біосферного резервату та регіональної екологічної мережі в Поліссі». В програмі «Planta Europa», спрямованій на охорону дикорослої флори Європи, Т.Л. Андрієнко працює від самого початку її створення. У 1998 році ця європейська природоохоронна органі-

зація нагородила дослідницю відзнакою «Срібний листок», яку їй вручили у Швеції (м. Упсала). Нині в рамках тематики, що проводить «Planta Europa» в багатьох європейських країнах, лабораторія завершує виконання теми «Адаптація до умов України міжнародної програми «Важливі ботанічні території (ІРА), аналіз перспектив впровадження»».

Найбільшу увагу останніми роками Т.Л. Андрієнко разом з колективом лабораторії та учнями приділяє поглибленню й узагальненню вивчення фіто-різноманітності Українського Полісся. Важливою віхою у цьому став вихід друком у 2006 р. монографії «Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона». Монографія присвячена пам'яті Вчителя — професора Єлизавети Модестівни Брадєс — і підготована її учнями та учнями її учнів.

Т.Л. Андрієнко є автором та співавтором 360 наукових праць, у тому числі 20 монографій.

Тетяна Леонідівна постійно дбає про підготовку молодих фахівців, вона уважний і вимогливий керівник. Під її науковим керівництвом успішно захищено вісім кандидатських дисертацій. З кожним аспірантом вона щороку працює у природі. Вже понад 40 років поспіль Тетяна Леонідівна щоліта здійснює кілька експедиційних виїздів.

Свою наукову діяльність Т.Л. Андрієнко поєднує із організаційною. Вона є членом Національної комісії з питань Червоної книги України, головою секції охорони рослинного світу Українського ботанічного товариства, у 2003—2004 роках була членом Вищої атестаційної комісії, є членом науково-технічних рад кількох національних природних парків, активно працює у Вченій раді Інституту, багато рецензує та виступає офіційним опонентом на захистах дисертацій.

Свій ювілей Тетяна Леонідівна зустрічає в активній роботі, сповнена творчих задумів, оточена учнями та послідовниками, в колі сім'ї, поруч з нею — уважний і турботливий чоловік, професор Віктор Іванович Малюк. Вітаємо ювіляра, бажаємо їй доброго здоров'я, натхнення, родинного затишку, радощів у житті.

*Я.П. ДІДУХ, В.А. ОНИЩЕНКО,
В.В. ПРОТОПОПОВА, О.І. ПРЯДКО*